

KAPITTEL 14

LOKALITETER MED FÅ FUNN OG FRA MINDRE UNDERSØKELSERM

KAPITTEL 14.1

GUNNARSRØD 3. SPOR ETTER KORT, STRANDBUNDET OPPHOLD I SEINMESOLITIKUM

Gaute Reitan

C58003, Langangen 20/1, Porsgrunn kommune, Telemark	
Askeladden-ID	128954
Høyde over havet	34–36 moh.
Utgravingsleder	Gaute Reitan
Feltmannskap	2–4
Dagsverk i felt	11 dagsverk
Tidsrom for utgraving	20.05.–24.05.2011
Metode	Maskinell avtorving, konvensjonell steinalderutgraving, vannsålning, 4 mm
Avtorvet areal	Ca. 330 m ²
Utgravd areal	Lag 1: 5,25 m ² , lag 2: 5,25 m ² , lag 3: 4,75 m ² , lag 4: 3,75 m ²
Utgravd volum	1,9 m ³
Volum pr dagsverk	0,17 m ³
Skjørbrent stein	–
Strukturer	–
Funn	36 littiske funn
Datering	Seinmesolitikum

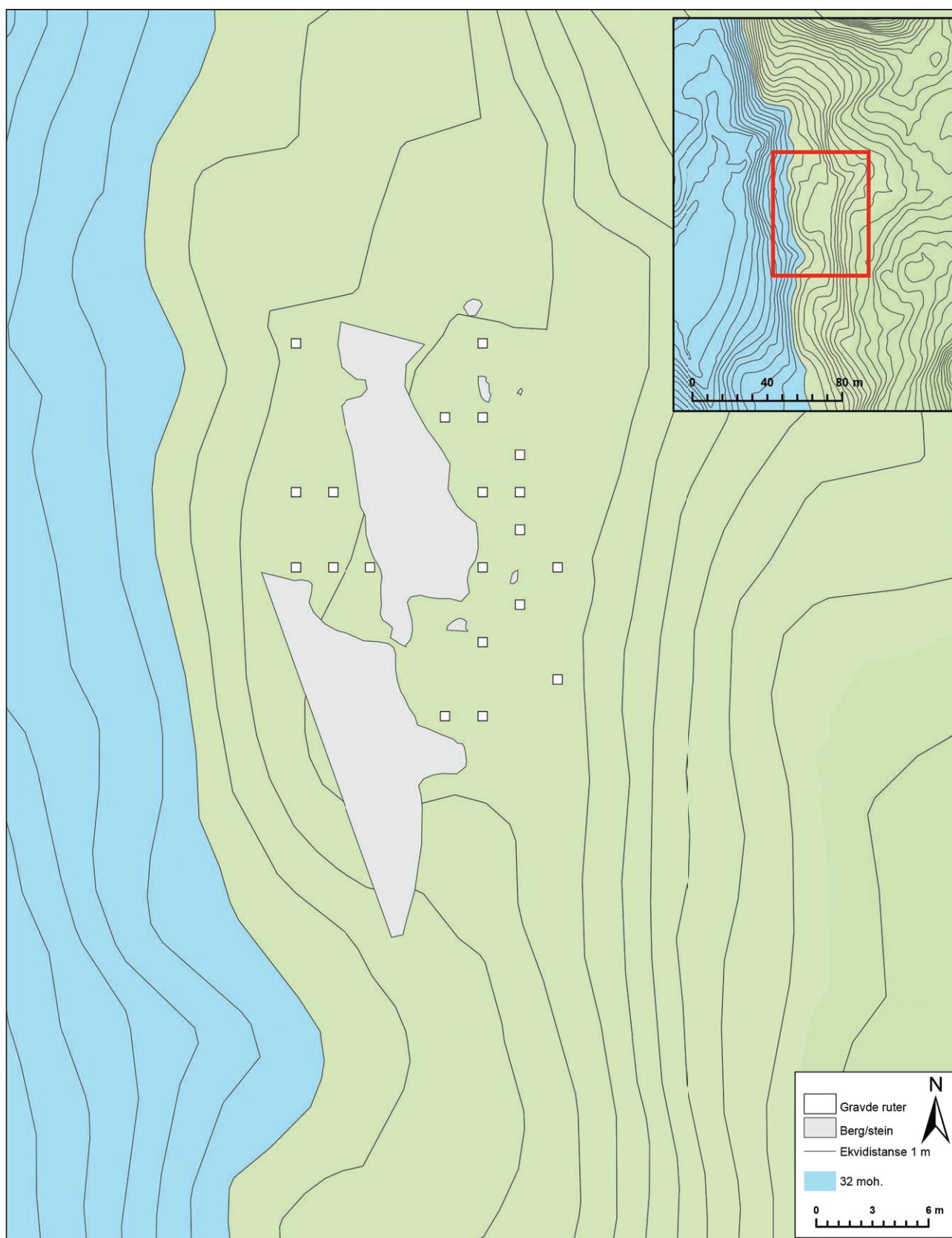
INNLEDNING

Gunnarsrød 3 ble registrert av Telemark fylkeskommune i 2009 under navnet *Gunnarsrød lok. 6*. Fem prøvestikk ble gravd under registreringen. Ett av disse var positivt, med funn av to flintavslag lengst sør på lokaliteten (Demuth 2009:42). Den påfølgende utgravingen av Gunnarsrød 3 ble begrenset til graving av jevnt spredte prøvekvadranter. Totalt 20 prøvekvadranter ble gravd, noe som resulterte i 36 littiske funn. Høyde over havet og funnsammenstillingen tyder på en seinmesolittisk datering. På bakgrunn av den beskjedne funnmengden i prøvekvadrantene ble Gunnarsrød 3 ikke prioritert for en nærmere undersøkelse. Like fullt gir lokaliteten

informasjon om bruken av Gunnarsrød-området i steinalderen.

BELIGGENHET, TOPOGRAFI OG GRUNNFORHOLD

Gunnarsrød 3 ligger 34–36 moh. og er med det den lavestliggende av de undersøkte lokalitetene innenfor Vestfoldbaneprosjektets delområde ved Gunnarsrød. Lokaliteten ligger på en terrasseflate i hellingen på østsiden av en smal, nord-sør-gående dalgang. Dette er om lag 100 m vestsørvest for bekkeutløpet på vestsiden av myra sentralt i delområdet Gunnarsrød. Fra lokaliteten er det utsyn til det nåværende tunet på småbruket Gunnarsrød i

Figur 14.1.1. Topografisk kart over Gunnarsrød 3 med utgravde prøvekvadranter.

Figure 14.1.1. Local topography and plan of excavated surface, Gunnarsrød 3.

Figur 14.1.2. Flyfoto over Gunnarsrød-området, sett mot nord. Gunnarsrød 3 er markert med rød oval. Foto: Jarle Foss/Jernbaneverket.
Figure 14.1.2. Aerial view of Gunnarsrød, photo facing north. Gunnarsrød 3 is marked with a red oval.

dalbunnen nedenfor, til åsen på motsatt side av den trange dalen samt til Langangsfjorden i sør.

Terrasseflaten hvor Gunnarsrød 3 ligger, er todelt. Den østre delen utgjøres av en større, plan flate som avgrenses mot øst av en lav, men bratt skrent. Fra denne flaten faller terrenget ca. 1–1,5 m over en liten bergrygg mot vest ned til en smalere terrasse. Denne nedre, vestre terrassen faller slakt mot nord. Terrenget faller igjen bratt mot vest og sør nedenfor den nedre terrassen. Videre avgrenses lokaliteten mot nord av den nevnte bekken, som renner fra Gunnarsrød-myra i øst og ned mot en større bekk i dalbunnen. Bekken har gitt god tilgang på ferskvann også den gang Gunnarsrød 3 var i bruk. Lokaliteten er naturlig avgrenset og ca. 320 m² stor. Man kan se for seg at det har vært enkel tilgang til og fra sjøen, særlig i sørenden av lokaliteten, men også i den nordlige enden av den nedre terrassen.

Det er ikke blitt dyrket på stedet. Den østre delen av den todelte terrassen har inntil 50 cm tykke lag av finkornet sand iblandet grus under torv- og grasvegetasjon og spredte bregner. På den sørlige og vestre delen av denne øvre terrassen og på den nedre hylla

er det betydelig skinnere, til dels med berg i dagen eller under et tynt torvdekke. Lokaliteten omkranses for øvrig av gran- og furuskog med spredte løvtrær. Kun to–tre spredte trær sto på terrassen inntil undersøkelsen tok til.

MÅLSETTING OG PROBLEMSTILLINGER

Lokaliteten ble vurdert å ha en gunstig, skjermet beliggenhet for kortvarige, strandbundne opphold nær enden av en mindre vik i Langangsfjorden. Ut fra høyden over havet ble Gunnarsrød 3 antatt å være fra seinmesolittisk tid, nærmere bestemt omkring overgangen nøstvetfasen–kjeøyfasen. Den mesolittiske fase 3, nøstvetfasen, kan betraktes som relativt godt empirisk belagt etter de siste tiårenes utgravingsvirksomhet rundt Oslofjorden. Likevel er det flere usikkerhetsmomenter knyttet til denne fasen, ikke minst hva angår fikseringen av periodiskillett mot den etterfølgende mesolittiske fase 4, kjeøyfasen. Denne overgangen settes vanligvis til omkring 4650 f.Kr. (5800 BP; Ballin 1998:14–18; Berg 1995; Glørstad 1998b, 2004a; Mikkelsen 1975b). Dersom den anslåtte dateringen skulle

Figur 14.1.3. Avtorving på Gunnarsrød 3 før graving av prøvekvadranter, sett mot nordvest. Gravemaskinen står på det laveste platået på boplassflaten.

Figure 14.1.3. View of Gunnarsrød 3 after deturfing, photo facing north-west.

stemme, ble Gunnarsrød 3 vurdert å ha et vitenskapelig potensial når det gjelder nettopp kronologiske og teknologiske forhold i seinmesolitikum. Med det kunne lokaliteten også kaste lys over problemstillinger knyttet til både utviklingen av bofasthet i seinmesolitikum og bruken av Gunnarsrød-området gjennom tid ved sammenligning med de øvrige utgravde lokalitetene i nærområdet. Både kronologiske og teknologiske forhold samt den bosetningsmessige utviklingen opp mot overgangen til neolitikum er blant Vestfoldbaneprosjektets sentrale problemstillinger.

For å belyse disse problemstillingene skulle det samles inn et representativt og typologisk daterbart gjenstandsmateriale. Videre skulle det søkes etter nedgravninger med organisk, daterbart materiale for ytterligere å belyse de littiske funnene og lokalitetens kronologiske tilhørighet. På bakgrunn av lokalitetens relativt beskjedne flateinnhold kunne

Gunnarsrød 3 også vurderes som egnet for totalundersøkelse så sant funnene fra den innledende gravingen av prøvekvadranter tydet på høyt vitenskapelig potensial.

UTGRAVING OG METODE

Gunnarsrød 3 faller inn i kategorien av steinalderlokaliteter i utmark og var dermed velegnet for en konvensjonell steinalderundersøkelse med håndgraving av ruter og mekanisk oppdelte lag. Innledningsvis ble lokaliteten ryddet for kvist og små trær, så avtorvet maskinelt ved hjelp av gravemaskin. Deretter ble det gravd til sammen 20 prøvekvadranter i inntil 4 mekanisk oppdelte lag à 10 cm tykkelse. Seks av prøvekvadrantene ble gravd på den nedre, smale terrassen, de resterende fjorten i de relativt tykke løsmasselagene på den større, østre delen. Det ble gjort funn i til sammen 14 prøvekvadranter, hvorav 5 på den nedre og 9 på den øvre terrassen. Totalt 36

Hovedkategori	Antall	Delkategori/merknad	Antall
<i>Sekundærbearbeidet flint</i>			
Avslagskniv	1	Flekkelignende avslag med skrå enderetusj	1
<i>Sum, sekundærbearbeidet flint</i>	<i>1</i>		<i>1</i>
<i>Primærttilvirket flint</i>			
Flekker	2	Midtfragment av flekke	1
		Proksimalfragment av flekke	1
Mikroflekker	2	Proksimalfragmenter av mikroflekker	2
Avslag	10	Flekkelignende avslag	1
		-	9
Fragmenter	9	-	9
Splinter	5	-	5
Kjerner/kjernefragmenter	2	Plattformkjerne	1
		Plattformfragment av mikroflekkkerne(?)	1
<i>Sum, primærttilvirket flint</i>	<i>30</i>		<i>30</i>
<i>Totalsum, flint</i>	<i>31</i>		<i>31</i>
<i>Øvrige råstoff</i>			
Kvarts	1	Avslag	1
Bergart	4	Avslag	3
		Mulig fragment av slipt bergartsøks	1
<i>Totalsum, øvrige råstoff</i>	<i>5</i>		<i>5</i>
Totalsum, alle funn	36		36

Figur 14.1.4. Tabell over alle gjenstandsfunn fra Gunnarsrød 3.
Figure 14.1.4. Classification of all finds from Gunnarsrød 3.

funn ble gjort i disse prøvekvadranter. I den grad man kan snakke om noen funnkonsentrasjon, er det særlig på den sørlige halvparten av lokaliteten at det ble gjort funn. Den lave funnmengden og mangelen på et distinkt, funnførende, horisontalt lag førte til at lokaliteten ikke ble prioritert for noen nærmere konvensjonell utgraving.

KILDEKRITISKE FORHOLD

Til tross for en tilsynelatende meget gunstig beliggenhet i landskapet ga undersøkelsen av Gunnarsrød 3 svært få funn. Utgravingen kan karakteriseres som ekstensiv. Det ble kun gravd prøvekvadranter, og det ble ikke åpnet noe større felt for konvensjonell utgraving. Heller ikke ble det identifisert noen nedgravning med organisk innhold, som ga mulighet for C14-datering av bruken av stedet.

De få funnene har påfallende stor vertikal spredning. Av de 36 funnene fra prøvekvadranter ble 11 funn gjort i lag 1, 13 i lag 2, 7 i lag 3 og

5 i lag 4. Dersom alle funnene var spor etter ett kortvarig opphold, skulle man forvente en mindre spredning både horisontalt og vertikalt på lokaliteten. Undersøkelsene av myra som ligger ca. 10 høydemeter lenger opp og ca. 100 m øst for Gunnarsrød 3, kan kaste lys over både funnfordelingen og de få funnene: Det ser ut til at flere kraftige flommer har inntruffet i dette området, noe som har medført omfattende sedimentering og sterk vannerosjon. Særlig én slik flomepisode utmerker seg som spesielt stor og kraftig. Vannmasser og løsmasser har da strømmet ut over myra fra nordøst og er blitt med bekkeløpet nedover terrenget mot den trange dalgangen i vest. Da Gunnarsrød 3 ligger i umiddelbar tilknytning til dette bekkeløpet, er etter alt å dømme også denne terrassen, hvor lokaliteten ligger, blitt oversvømt og/eller kraftig utvasket. Hydrologiske, klimatiske, minerogene og vegetasjonshistoriske studier av profiler fra myra tyder på at denne kraftige flommen har inntruffet en gang i løpet av jernalderen (Sørensen et al., bind

3 i denne serie), altså lenge etter at Gunnarsrød 3 var i bruk i seinmesolittisk tid.

På bakgrunn av dette kan det være at Gunnarsrød 3 opprinnelig har vært betydelig mer funnr rik enn prøvekvadrantene antyder, men at de funnførende lagene av løsmasser er blitt skylt vekk fra terrassen i ettertid. En annen mulig konsekvens av den kraftige flomaktiviteten er at flommen kan ha transportert littiske funn fra lokaliteter på høyere nivåer i terrenget, for eksempel fra området mellom den lille helleren og myra ved Gunnarsrød 4 (45 moh.), ca. 100 m nordøst for Gunnarsrød 3. Dermed er det ikke engang sikkert at de innsamlede funnene fra Gunnarsrød 3 opprinnelig hører hjemme på terrassen hvor de ble funnet.

FUNNMATERIALE OG TOLKNING AV LOKALITETEN

Til sammen 36 funn foreligger fra undersøkelsen av Gunnarsrød 3. Funnene er katalogisert under C58003. Av disse 36 er 31 av flint, 1 funn er av kvarts, mens de siste 4 er av bergart. Blant flintfunnene er ni stykker synlig varmepåvirket, mens ti har cortex på deler av overflaten. Det ble ikke påvist nedgravninger med organisk innhold.

Funnene fra Gunnarsrød 3 er svært få og gir dermed ikke noe godt grunnlag for slutninger om teknologiske eller typologiske trekk ved inventaret. De to mikroflekkene er begge fragmentert, men da begge er proksimalender, kan begge karakteriseres som svært regelmessige. De har små slagbuler og er tynne og rette med parallelle sidekanter. Dette røper en intensjonell mikroflekkeproduksjon. Blant funnene er også et mulig slipt bergartsfragment. Råstoffet synes å være en relativt myk, sedimentær bergart. Fragmentets overflate er kraftig forvitret, og bare små partier av den antatt slipte flaten er bevart. Dersom bestemmelsen er riktig, kan fragmentet stamme fra en øks, men det skal påpekes at bestemmelsen er høyst usikker. Dersom antakelsen stemmer, er fragmentet troligst fra eggpartiet, men stykket tillater ingen nærmere bestemmelse av øksotypen.

Selv om funnantallet er svært lavt, rommer materialet fra Gunnarsrød 3 artefakter som kan benyttes i en typologisk bestemmelse og omtrentlig datering. Blant dem er de to regelmessige mikroflekkene og det mulige fragmentet av en mikroflekkkerne de beste typologiske markørene. Mikroflekkeproduksjon kjennetegner boplasser fra seinmesolittisk tid, men også flekker, flekkelignende avslag og bergartsøkser med slipte eggpartier er typiske funn i både nøstvetfasen og kjeøyfasen under de siste århundrene av seinmesolitikum (Glørstad 2004a). Det

innsamlede inventaret tillater ingen presis datering, men det kan likevel hevdes at funnene stemmer med lokalitetens høyde over havet. Beliggenheten på 34–36 moh. passer med en strandlinje på om lag 32–33,5 m over dagens nivå. Boplassens nivå ser ut til å ha blitt tørt land en gang ved slutten av den seinmesolittiske nøstvetfasen. På bakgrunn av de lokale landhevingsforholdene kan en strandbundet bruk av Gunnarsrød 3 ikke være eldre enn ca. 5200–5000 f.Kr. / 6300–6100 BP. Mest sannsynlig kan funnene være spor fra overgangen nøstvetfasen–kjeøyfasen, det vil si noe etter 5000 f.Kr. og opp mot ca. 4500 f.Kr. Som nevnt kan det være at det opprinnelig har vært en høyere tetthet av funn på lokaliteten, men på bakgrunn av den vertikale funnspredningen ser det ut til at lokaliteten er kraftig forstyrret av seinere tiders flomaktiviteter.

GUNNARSRØD 3, A COASTAL SITE WITH SCARCE FINDS FROM SHORT STAYS IN THE LATE MESOLITHIC

Gunnarsrød 3 is located 34–36 m.a.s.l. on a hillside bench in a slope facing west. The bench is delimited toward the north by a brook running from the bog east of Gunnarsrød 3 and by a steep slope toward the narrow valley in the west. The site itself consists of an upper and a lower part. The upper half is flat; the lower is slightly sloping toward the north. The site was investigated by digging 20 evenly spread test squares (0.5 x 0.5 m). In spite of the site's assumed advantageous situation, only 36 lithic finds were collected from the 20 test squares. Hence, the site was not subject to any further investigation. The recorded finds showed a considerable vertical distribution in the test squares. The low number of finds is interpreted as traces of one or few stays. However, one can assume that short stays do not correspond with the recorded vertical distribution. Investigations in the mentioned bog indicate that floods have occurred in the area. As Gunnarsrød 3 is situated right by the brook running from the bog, it appears that the site has been flooded. Floods can explain both the scarcity of finds and the vertical distribution of the recorded finds. There are few diagnostic artefacts among the collected finds. Yet, a few microblades, blades, and a fragment of a microblade core are consistent with a Late Mesolithic date. The height above sea level coincides well with the suggested typological date, i.e., approximately 5000 BC or shortly after.